

تاثیر روش تدریس اکتشافی و بحث گروهی بر میزان یادگیری دانش آموزان ابتدایی

کیانوش بابامرادی^۱

^۱ کارشناسی ارشد مخابرات دانشگاه علوم و تحقیقات کرمانشاه

چکیده

زندگی بدون یادگیری و آموزش همچون مردابی در حال تقلیل و فساد است. از زمانی که آموزش و یاد دادن شروع شد نحوه انجام دادن این فعالیت یعنی چگونگی آموختن و روش های تدریس مورد توجه دست اندرکاران قرار گرفت. هنر معلم در انتخاب این شیوه ها و روش مؤثر می باشد. از آنجا که توانایی های افراد متفاوت است نحوه یادگیری و چگونگی آموزش نیز متفاوت خواهد بود. هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر روش تدریس اکتشافی و بحث گروهی بر میزان یادگیری دانش آموزان ابتدایی می باشد. این پژوهش به روش کتابخانه ای و با مراجعه به مقالات، اسناد و منابع معتبر انجام شده است. یکی از عناصر اصلی در برنامه درسی و طراحی آموزش، موضوع روش های یاددهی یادگیری است. کلیه اقدامات، تصمیمات، ضمن اجرای روش به مرحله ظهور می رسد و یادگیری اتفاق می افتد. در این مقاله به دو روش تدریس اکتشافی و بحث گروهی پرداخته شده است.

واژه های کلیدی: یادگیری، تدریس، روش اکتشافی، روش بحث گروهی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

یادگیری یکی از مهم‌ترین زمینه‌ها در روان‌شناسی امروز، یک ضرورت مهم زندگی و پایه و اساس رفتار انسان است، به طوری که زندگی هر فرد در زمینه اجتماعی، عقلانی، عاطفی و تا حدودی جسمانی، مربوط به قدرت یادگیری و وابسته به تغییراتی است که وی از طریق یادگیری در خود به وجود می‌آورد. یکی از شگفتی‌های جهان امروز سرعت پیشرفت تکنولوژی و یافته‌های علمی و پژوهشی است که ویژگی خاصی را به دنیای امروز داده است. بخشی از این پیشرفت شامل الگوها و روش‌های تدریس می‌باشد. اکنون دانش‌آموزان برای روبرو شدن با تحولات شگفت‌انگیز قرن بیست و یکم باید به طور فزاینده‌ای مهارت‌های تفکر انتقادی و خلاق را برای تصمیم‌گیری مناسب و حل مسائل پیچیده جامعه فراگیرند تا بتوانند با تفکر منطقی و نقاد خود سرنوشت جامعه جهانی را بررسی و ارزیابی کنند؛ از این رو آموزش مهارت‌های تفکر و یادگیری از طریق روش‌های فعال ضروری به نظر می‌رسد و این امر اصولاً با تغییر بنیادی روش‌های آموزش و یادگیری در مدارس میسر می‌شود (کیوانفر، ۱۳۸۱). یکی از عمده‌ترین وظایف نظام‌های آموزشی، تجهیز دانش‌آموختگان به دانش روز با استفاده از روش‌های مناسب و موثر تدریس است. در دنیای پیچیده امروز تعلیم و تربیت نقش مهمی را ایفا می‌کند و در شرایطی که دولت‌ها و کشورهای بزرگ جهان، پیشرفت و توسعه خود را منوط به رشد نظام‌های آموزشی می‌دانند، نمی‌توان با توسل به روش‌های آموزش سنتی این پیشرفت و تحول را حاصل نمود. از مدت‌ها پیش لزوم تجدید نظر در روش‌های سنتی تدریس و استفاده از روش‌های نوین و فعال یادگیری و دانش‌آموز محور از سوی سیستم‌های آموزشی احساس شده است. پس یکی از منابع تولیدکننده انگیزش و افزایش یادگیری، نحوه تدریس است. در مقاله حاضر به دو روش اکتشافی و روش بحث گروهی می‌پردازیم.

روش تدریس اکتشافی روشی است که در آن معلم موقعیت و فرصتی را ایجاد می‌کند که دانش‌آموزان با تلاش فردی و گروهی در فرایند یادگیری شرکت کنند و مفاهیم درسی مورد نظر را دریابند. یادگیری اکتشافی، فنون کشف، نحوه خلق را به دانش‌آموزان می‌آموزد و خلاق و کاوشگر بار می‌آورد. توانایی‌های فکری دانش‌آموزان را پرورش داده و سبب افزایش مهارت‌های ذهنی می‌شود. دانش‌آموز عادت می‌کند در اثبات و نفی یک موضوع دنبال دلایل و برهان منطقی باشد و معلم عضوی از گروه اکتشاف است.

روش «بحث گروهی»، گفت‌وگویی است سنجیده و منظم درباره موضوعی خاص که مورد علاقه مشترک شرکت‌کنندگان در بحث است. در این روش، شاگردان فعالانه در فعالیت‌های آموزشی، شرکت می‌کنند و مسئولیت یادگیری را به عهده می‌گیرند. آنها در ضمن مباحثه، از اندیشه و نگرش‌های خود با ذکر دلایل متکی بر حقایق، مفاهیم و اصول علمی دفاع می‌کنند. بنابراین با عنایت به اینکه یکی از اهداف تحصیلی در دوره ابتدایی کسب آمادگی دانش‌آموزان برای تحصیل در دوره‌های بالاتر می‌باشد، بنابراین یادگیری با معنی و با دوام مثمر ثمر خواهد بود و یادگیری نباید در کسب نمره و کارنامه و حفظ کردن خلاصه شود.

صابر شفیعی و انور دوستی (۱۳۹۹). در مقاله‌ای تحت عنوان تاثیر روش تدریس بحث گروهی بر یادگیری دانش‌آموزان به این نتیجه رسیدند که روش تدریس بحث گروهی باعث فعالیت بیشتر دانش‌آموز گشته و دانش‌آموز مصمم‌تر از قبل به یادگیری پرداخته و در این روش تدریس باعث یادگیری بهتر و بیشتر دانش‌آموز می‌گردد.

آرش درویش زاده و علیرضا قلعه ای (۱۳۹۷). در مقاله ای تحت عنوان تاثیر روش تدریس بحث گروهی بر خلاقیت دانش آموزان به این نتیجه رسیدند که کاربرد روش بحث گروهی بر میزان خلاقیت دانش آموزان موثر است و با این روش تدریس خلاقیت در دانش آموزان افزایش می یابد.

حسین مردان پرور و همکاران (۱۳۹۴). در مقاله ای تحت عنوان مقایسه تاثیر تدریس به سه شیوه اکتشافی هدایت شده گروهی، پرسش و پاسخ و سخنرانی بر سطح یادگیری و ماندگاری اطلاعات دانشجویان دریافتند که به کارگیری روش های آموزشی فعال سبب مشارکت بیشتر دانشجویان در موضوعات آموزشی شده و زمینه را برای افزایش یادگیری و ماندگاری بهتر اطلاعات فراهم می کند.

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی تاثیر روش تدریس اکتشافی و روش تدریس بحث گروهی بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی می باشد.

یادگیری

هدف آموزش، آسان کردن یادگیری است. یادگیری را می توان به راه های گوناگون تعریف کرد. کسب اطلاعات و اندیشه های تازه، عادت های مختلف، مهارت های متنوع و راه های گوناگون حل کردن مسائل (سیف، ۱۳۸۶). کیجال (۱۹۶۱) یادگیری را فرآیند تغییر نسبتا پایدار در توان رفتاری که حاصل تجربه است و نمی توان آن را به حالت های موقتی بدن مانند آنچه بر اثر بیماری خستگی یا داروها پدید می آید نسبت داد، تعریف کرده است. ویژگی های مهم تعریف یادگیری عبارتند از: ۱- تغییر ۲- تغییر نسبتا پایدار ۳- تغییر نسبتا پایدار در توان رفتاری ۴- تغییر نسبتا پایدار در توان رفتاری بر اثر تجربه. یادگیری تغییر در رفتار است. به سخن دیگر نتایج یادگیری همواره باید قابل انتقال به رفتار مشاهده پذیر باشند. پس از یادگیری یادگیرنده قادر به انجام کاری خواهد بود که پیش از این نمی توانست آن را انجام دهد. دوم اینکه این تغییر رفتار نسبتا پایدار است، یعنی نه موقتی است و نه ثابت. سوم اینکه تغییر در رفتار الزاما نباید بلافاصله پس از تجربه یادگیری رخ دهد. اگرچه در نتیجه یادگیری در یادگیرنده توانایی بالقوه متفاوت عمل انجام دادن ایجاد می شود. این توانایی ممکن است بلافاصله در رفتار او ظاهر نگردد. چهارم اینکه تغییر در رفتار یا توان رفتاری از تجربه یا تمرین ناشی می شود. پنجم اینکه تجربه یا تمرین باید تقویت شود؛ یعنی اینکه تنها پاسخ هایی که به تقویت می انجامد آموخته می شوند. تعریف گانیه نیز به تعریف بالا بسیار شبیه است. از تغییریری که در توانایی انسان ایجاد می شود و برای مدتی باقی می ماند و نمی توان آن را به سادگی به فرآیندهای رشد و نمو نسبت داد (اژه ای، ۱۳۸۲). با توجه به اهمیت یادگیری و نقشی که آن در زندگی بشر امروزی دارد نمی توان آن را به یک فعالیت تصادفی تلقی کرد، بلکه یادگیری فرآیندی است که یک روند علمی منظم را طی می نماید و قوانین و اصول ویژه ای را می طلبد (شفیعی و دوستی، ۱۳۹۹).

مزایای یادگیری

یکی از مهمترین مزایای یادگیری و به دست آوردن دانش این است که اعتماد به نفس انسان را افزایش می دهد.

• توانایی یادگیری مفید است زیرا سطح مهارت های فرد را افزایش می دهد.

- یادگیری فرد را به چیزهای جدید درگیر و مشغول می کند. همچنین به دلیل مشغول کردن فرد به کسب مهارت های جدید و استفاده از فرصت های نو، مانع از کسالت روزمره می شود.
- یکی از بزرگترین مزایای یادگیری و کسب دانش این است که منجر به رشد ذهنی فرد می شود. به این ترتیب فرد به انسانی بهتر تبدیل می شود که می تواند امور زندگی و همه پیچیدگی های آن را اداره کند.
- توانایی یادگیری، مغز را سالم و ذهن را تیز نگه می دارد. این یک روند مداوم است که شخصیت ما را شکل می دهد و بهترین ها را برای ما به ارمغان می آورد.
- توانایی یادگیری یک مهارت ضروری است زیرا به یادگیری و استفاده از مهارت های عملی کمک می کند و به فرد در انجام کارهای روزمره کمک می نماید.
- یادگیری به فرد کمک می کند تا سایر علایق زندگی خود را کشف کند. شما می توانید چیزهای زیادی را از طریق کتاب ها، شبکه های مجازی، وبسایت ها و... مشاهده کنید و یاد بگیرید.
- یکی از مهمترین مزایای به دست آوردن دانش و یادگیری این است که ذهن را مشغول و بدن را خسته می کند. همین امر موجب داشتن خواب راحت تر و بهبود وضعیت سلامتی می شود.
- توانایی یادگیری یک مهارت ضروری است زیرا کسب دانش به فرد کمک می کند تا افق دید خود را گسترش دهد. به این ترتیب انسان می تواند در یک چارچوب ذهنی بهتر، با تغییرات مقابله کند (حیدری، ۱۴۰۰).

تعریف تدریس

مفهوم تدریس به آن قسمت از فعالیت های آموزشی که با حضور معلم در کلاس درس اتفاق می افتد اطلاق می شود. تدریس بخشی از آموزش است و همچون آموزش یک سلسله فعالیت های منظم، هدف مدار و از پیش طراحی شده را در بر می گیرد و هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری از سوی معلم است. آن قسمت از فعالیت های آموزشی که به وسیله رسانه ها و بدون حضور و تعامل معلم با دانش آموزان صورت می گیرد، به هیچ وجه تدریس گفته نمی شود. بنابراین آموزش معنایی عام تر از تدریس دارد. به عبارت دیگر می توان گفت هر تدریسی آموزش است، ولی هر آموزشی ممکن است تدریس نباشد. چهار ویژگی خاص در تعریف تدریس وجود دارد که عبارتند از: وجود تعامل بین معلم و دانش آموزان، فعالیت براساس اهداف معین و از پیش تعیین شده، طراحی منظم با توجه به موقعیت و امکانات، ایجاد فرصت و تسهیل یادگیری (عفری، ۱۳۹۷).

یادگیری اکتشافی

یادگیری اکتشافی یعنی تغییر رفتار، اما نه هرگونه تغییری بلکه تغییری که بر اثر تجربه حاصل شده باشد. بنابراین به تغییرات ناشی از رشد و بلوغ شیمیایی و مکانیکی به هیچ وجه یادگیری گفته نمی شود. یادگیری اکتشافی فرایندی است که دانش آموز طی آن باید مسئله ی مورد نظر را مشخص کند، راه حل های ممکن را برای آن در نظر گیرد، این راه حل ها را با توجه به شواهد آزمایش کند و با توجه به این آزمایش نتیجه گیری های مناسبی به دست آورد، این نتیجه گیری ها را در موقعیت های

جدید به کار گیرد و سرانجام به قوانین کلی و قابل تعمیم برسد. یادگیری اکتشافی از حیث روش تدریس، به آن دسته از موقعیت های آموزشی گفته می شود که در آن ها دانش آموز با راهنمایی محدود معلم یا بدون راهنمایی او به هدف مورد نظر نائل می آید (رشیدی، ۱۳۹۹).

رویکرد اکتشافی

برونر، روان شناس آمریکایی در زمینه ی یادگیری شناختی و صاحب نظریه ی یادگیری (اکتشافی) معتقد است: شاگردان را نباید در برابر دانسته ها قرار داد بلکه باید آنان را با مسئله روبرو کرد تا خود به کشف روابط میان امور اقدام کنند. برنامه باید به قدری منظم و سازمان یافته باشد که شاگرد را به فعالیت وا دارد زیرا اینکه ما پاسخ را مستقیماً در اختیار شاگردان قرار دهیم آنان را به کتاب و معلم متکی می سازد و سبب می شود که از خود کوششی نشان ندهند. در نتیجه رضایت خاطر از یادگیری به دست نیاورند و انگیزه های یادگیری در آنان تضعیف گردد. در نظریه مقوله سازی برونر، اکتشاف عبارت است از: ایجاد مقوله ها و یا مهم تر از این ایجاد نظام های رمزگردانی که بر حسب روابط (شباهت ها و تفاوت ها) میان اشیاء و رویدادها تعریف می شوند. روش تدریس کاوشگری در ادبیات تدریس تحت عنوانی چون آموزش اکتشافی و آموزش پژوهشگری تعریف شده است. کاوشگری یک فرآیند کلی است که در آن انسان اطلاعات را جستجو می کند و به فراسوی اطلاعات داده شده سوق داده می شود، عموماً چنین تصور می شود که کاوشگری برای فکر کردن است. یادگیری اکتشافی فرایندی است که در آن دانش آموز باید مسئله مورد نظر را مشخص کند، راه حل های ممکن را برای آن در نظر گیرد، این راه حل ها را با توجه به شواهد آزمایش کند، نتیجه گیری های مناسبی را با توجه به این آزمایش به دست آورد و این نتیجه گیری ها را در موقعیت های جدید به کار گیرد و سرانجام به قوانین کلی و قابل تعمیم برسد. ویژگی های عمده ی روش اکتشافی عبارت است از میزان راهنمایی ای که معلم برای شاگرد به عمل می آورد. راهنمایی معلم به شاگرد می تواند در محدوده های زیر باشد (صفوی، ۱۳۹۲).

۱. معلم می تواند اصول و راه حل مسئله را برای شاگرد توضیح دهد.
۲. معلم می تواند فقط اصولی را که در یادگیری اکتشافی به کار می رود برای شاگرد توضیح دهد اما راه حل مسئله را در اختیار او نگذارد.
۳. معلم می تواند اصول را تشریح نکند اما راه حل مسئله را تشریح کند.
۴. معلم می تواند نه اصول و نه راه حل را در اختیار شاگرد قرار دهد که در این صورت آن را یادگیری بدون راهنمایی معلم می نامیم.

الگوی اکتشافی دانش آموزان را در موقعیتی قرار می دهد که آنها مسائل خود را از طریق اندیشه، کاوش و پژوهش به کمک مشاهده و گردآوری داده ها مورد آزمون قرار داده تا با تبادل اطلاعات در گروه های کاری به نتیجه دست یابند. با چنین رویکردی آنها علاوه بر یادگیری حقایق علمی روش و نگرش علمی را نیز کسب می کنند (شعبانی، ۱۳۸۷). در آموزش اکتشافی معلم به عنوان منبع اطلاعات عمل نمی کند بلکه شرایط شناخت نیازها و انتخاب آنها را فراهم می کند. در این آموزش، هر دانش آموز با جستجو و پیگیری شخصی ارزش های خود را به طور خلاق می سازد (کدیور، ۱۳۸۷). مهم ترین و آشکار ترین ویژگی رویکرد اکتشافی مربوط به تدریس آن است که نسبت به بیشتر روش های دیگر دخالت و جهت دهی بسیار

کمتری را لازم می داند. اما این به معنای آن نیست که وقتی مسئله اولیه مطرح شد دیگر به راهنمایی معلم نیازی نیست. همان طور که کورنو و اسنو (۱۹۸۶) اشاره می کنند معلمان می توانند با سازگار کردن تدریس خود با دانش آموزان مختلف و هدف های گوناگون در سطوح مختلف، دانش آموزان را راهنمایی کنند یا به سخن خود آنها، در تدریس هدایت کنند. در صورت هدایت اندک یا عدم وساطت ممکن است دانش آموزان ابزاری برای اکتشاف نداشته باشند؛ اما هدایت و جهت دهی پیوسته معلم نیز ممکن است هر فرصتی را برای اکتشاف و خود رهبری را از بین ببرد. به نظر برونر چهار دسته شرایط به یادگیری اکتشافی و در نتیجه ایجاد رمزهای کلی کمک می کند:

(۱) آمایه: به گرایش به واکنش به نحوی خاص اشاره می کند. اکتشافگر کسی است که رویکرد معمول وی به مسئله جستجوی روابط میان اجزاء اطلاعات است. بی شک یک روش تأثیر گذاشتن بر آمایه آموزش است.

(۲) وضعیت نیاز: سطح انگیزتی یا هوشیاری فراگیرنده است. برونر معتقد است که انگیزتی سطح متوسط بیش از انگیزتی بسیار شدید یا کم به تشکیل رمزهای کلی می انجامد.

(۳) میزان تسلط بر جزئیات: به مقدار دانش فراگیرنده در مورد اطلاعات جزئی مرتبط اشاره دارد. برونر می گوید که اکتشاف که در واقع تشکیل رمزهای کلی است رویدادی تصادفی نیست. اکتشاف بیشتر وقتی روی می دهد که فرد آمادگی کافی داشته باشد. هر چه دامنه اطلاعات فراگیرنده بیشتر باشد بهتر می تواند روابط موجود در آن اطلاعات را بیابد.

(۴) متغیر چهارم برونر، تنوع آموزشی: به این موضوع مربوط است. وی می گوید فراگیرنده ای در موقعیت های گوناگون در معرض اطلاعات قرار گیرد بهتر می تواند رمزهایی برای سازماندهی آن اطلاعات تشکیل دهد.

به اعتقاد برونر، دانشی که از طریق اکتشاف به دست آید با دوام تر از دانشی است که از طرق دیگر حاصل می شود. همچنین این نوع دانش به سادگی در سایر موقعیت های یادگیری قابل استفاده می شود و به گیرنده کمک می کند تا از پاداش های بیرونی به پاداش های دونی بیندیشد و در نهایت مفهوم مثبتی از خود به دست آورد و در حل مسائل، خود را مستقل احساس کند (حسینی، ۱۳۹۰). برونر ادعا می کند که مزیت رویکرد اکتشافی آن است که این گونه یادگیری به انتقال و نگهداشت کمک می کند، توانایی حل مسئله را افزایش می دهد و انگیزه را زیاد می کند. یادگیری اکتشافی روشی مناسب برای تفکر است. تفکری که می تواند منجر به درک شهودی و ایجاد انگیزه در یادگیرندگان شود. یکی از مهم ترین جنبه های یادگیری اکتشافی این است که یادگیرنده به ساختار موضوع دست می یابد. دستیابی به طرح و اصول اساسی موضوع مورد مطالعه باعث می شود که یادگیرنده بتواند آنچه را که یاد گرفته است در موارد جدید به کار گیرد (حسینی، ۱۳۹۰). بعضی از موضوع های درسی بهتر از موضوع های دیگر با فنون اکتشافی قابل فراگیری هستند. برای مثال در صورتی که اطلاعات زمینه کافی ارائه شود و وسایل آزمایشگاهی لازم وجود داشته باشد، دانش آموزان می توانند با هدایت معلم خیلی از اصول علمی را کشف کنند. همچنین، در گردش علمی کودکان می توانند پدیده های مختلفی را کشف کنند، گرچه درک و تفسیر این پدیده و حتی توجه به آن در وهله اول اغلب مستلزم راهنمایی بسیار است (دلقدی و همکاران، ۱۳۹۴).

اصول پنجگانه یادگیری اکتشافی

یادگیری اکتشافی را می توان در ۵ اصل به شرح زیر خلاصه کرد:

۱. حل مسئله

معلمان باید دانش‌آموزان را هدایت و تشویق کنند تا با ترکیب دانش پیشین و اطلاعات جدید، هنگام حل مسئله راه‌حل‌های نو پیدا کنند. با این روش، «دانش‌آموزان» عامل اصلی و تأثیرگذار در فرایند یادگیری‌اند که با توسعه مهارت‌های خود و درگیر شدن با مسئله، راه‌حل‌های جدید می‌یابند.

۲. هدایت فراگیران

معلمان باید به فراگیران اجازه دهند مسیر یادگیری اکتشافی را خود به تنهایی یا با همکاری دیگران و با سرعت مناسب طی کنند. این شیوه، برخلاف روش‌های معمول تدریس، استرس فراگیران را کاهش می‌دهد و اجازه می‌دهد آنها با آسودگی خاطر بیاموزند.

۳. ادغام و ترکیب

معلمان باید به فراگیران شیوه و اصول صحیح ترکیب کردن دانش پیشین با داده‌های جدید را آموزش دهند و آنها را تشویق کنند برای آنچه کشف شده است کاربردهایی بیابند.

۴. تحلیل و تفسیر داده‌ها

یادگیری اکتشافی یادگیری فرایند محور است، نه محتوا محور. از این رو، فراگیران به جای به یاد سپاری آنچه آموخته‌اند، باید بیاموزند داده‌های کسب شده را تحلیل و تفسیر کنند.

۵. بازخورد شکست

یادگیری صرفاً زمانی که ما پاسخ صحیح را پیدا می‌کنیم رخ نمی‌دهد. یادگیری اکتشافی صرفاً روی پیدا کردن پاسخ‌ها و راه‌حل‌های درست تمرکز ندارد؛ بلکه این فرصت را به فراگیران می‌دهد تا با اشتباه کردن نیز بیاموزند. در اینجا وظیفه معلم ارائه بازخورد است (فرجام نیا، ۱۴۰۰).

اهمیت آموزش و توانمند سازی معلمان در نظریه یادگیری اکتشافی

نقش معلمان در اجرای موفقیت‌آمیز یادگیری اکتشافی بسیار مهم است. معلمان نه تنها باید انعطاف‌پذیر باشند بلکه به خوبی خود را نیز باید برای اجرای روش‌های این نظریه آماده کرده باشند. آنها باید این موضوع را درک کنند که چگونه موضوعی آموزشی می‌تواند از سوی دانش‌آموزان کشف شود و به پیشبرد برنامه درسی کمک کند. معلمان باید شیوه صحیح طرح پرسش و ارائه بازخورد را برای هدایت اکتشافات دانش‌آموزان حین انجام این شیوه بدانند. برای کسب این شایستگی‌ها، معلمان باید دوره‌های روانشناسی رشد و یادگیری را بگذرانند و دوره‌های مختلف سنی و مراحل رشد فراگیران را بشناسند. چطور از

یادگیری اکتشافی در کلاس درس استفاده کنیم؟ برای کاربرد این نظریه در کلاس درس و استفاده از آن برای تقویت یادگیری دانش آموزان، ۵ روش را به شما پیشنهاد می‌کنیم:

۱. از مصاحبه برای تحریک کنجکاوی استفاده کنید

صحبت و تبادل نظر با دیگران همیشه آموزنده است. از فراگیران بخواهید درباره موضوعاتی مشخص با بزرگترها یا سایر معلمان مصاحبه کنند. در خلال این مصاحبه، آنها چیزهای زیادی می‌آموزند. از آنها بخواهید متن مصاحبه را بنویسند و آنچه را آموخته‌اند خلاصه کنند.

۲. فراگیران را تشویق به تحقیق فردی کنید

به فراگیران خود موضوعی بدهید و از آنها بخواهید به تنهایی تحقیق کنند. آنها را تشویق به استفاده از منابع مختلف راجع به آن تحقیق کنند. سپس هر کس نتایج خود را با دیگران به اشتراک بگذارد.

۳. پروژه‌های داده محور به آنها بدهید

داده‌های مربوط به موضوعی درسی را در اختیار فراگیران قرار دهید و از آنها بخواهید داده‌ها را تحلیل، تفسیر و طبقه‌بندی کنند و نتایج و نظریات احتمالی را حدس بزنند. با این روش، علاوه بر پیشبرد یادگیری اکتشافی، اهمیت تحلیل داده را به آنها آموزش می‌دهید.

۴. از آزمایشگاه مجازی استفاده کنید

گاهی امکانات یا زمان کافی برای انجام یادگیری اکتشافی به شیوه مرسوم وجود ندارد. در این شرایط، می‌توانید از شبیه سازها استفاده کنید؛ برای مثال، کلاس کالبد شکافی را با کمک نرم‌افزارهای آموزشی برای دانش‌آموزان اجرا کنید و از آنها بخواهید آنها نیز دست‌به‌کار شوند و با چاقوی جراحی مجازی کار کنند.

۵. از فرصت اشتباه‌ها برای غنی سازی یادگیری استفاده کنید

وقتی دانش‌آموزان کنترل آموزش را در فرایند اکتشاف به دست می‌گیرند، اشتباه‌ها اجتناب‌ناپذیرند. در این شرایط، از هر خطا به‌عنوان فرصتی برای یادگیری استفاده کنید. به موقع بازخورد بدهید. به فراگیران کمک کنید خطاها را شناسایی و اصلاح کنند و آنها را تشویق کنید از اشتباه کردن نترسند (فرجام نیا، ۱۴۰۰).

بحث گروهی

روش بحث گروهی گفت و گویی است سنجیده و منظم درباره موضوعی خاص که مورد علاقه مشترک شرکت کنندگان در بحث است. روش بحث گروهی برای کلاس هایی قابل اجراست که جمعیتی بین ۶ تا ۲۰ نفر داشته باشند. در صورت بالا بودن جمعیت کلاس باید آنها را به گروه های کوچکتر تقسیم نمود یا از روش های دیگر استفاده کرد. در این روش معمولا معلم موضوع یا مسئله خاصی را مطرح می کند و شاگردان درباره آن به مطالعه، اندیشه، بحث و اظهار نظر می پردازند و نتیجه می گیرند. بنابراین بر خلاف روش سخنرانی در این روش شاگردان در فعالیتهای آموزشی فعالانه شرکت می کنند و مسئولیت یادگیری را به عهده می گیرند. آنان در ضمن مباحثه، از اندیشه و نگرش های خود با ذکر دلایل متکی بر حقایق، مفاهیم و اصول علمی دفاع می کنند. در اجرای صحیح بحث گروهی شاگردان باید توانایی سازماندهی عقاید و دیدگاه های خود، انتقادات دیگران چه درست و چه نادرست و ارزیابی نظرهای مختلف را در ضمن بحث داشته باشند. به عبارت دیگر، روش بحث گروهی روشی است که به شاگردان فرصت می دهد تا نظرها، عقاید و تجربیات خود را با دیگران در میان بگذارند و اندیشه های خود را با دلایل مستند بیان کنند (شعبانی، ۱۳۸۴).

موضوعاتی را که می توان با روش بحث گروهی تدریس کرد

روش بحث گروهی در مورد دروس و محتوایی قابل اجراست که دارای ویژگی های زیر باشند:

۱. مورد علاقه مشترک شرکت کنندگان در بحث باشد. روش بحث گروهی مشخصا متضمن حل مسائلی است که از طرف معلم یا شاگردان انتخاب و طرح می شود. روش بحث گروهی شبیه روش مکاشفه ای است. در این روش شاگردان بیش از استفاده از کتاب یا معلم، خود موظف به یافتن نتایج، اصول و راه حل ها هستند. چنین امری امکان ندارد، مگر اینکه شاگردان به موضوع یا مسئله و یافتن پاسخ و حل آن علاقه مند باشند.
۲. شاگردان درباره آن اطلاعات لازم را داشته باشند یا بتوانند کسب کنند. اگر بحث گروهی در زمینه ای تدارک شود که برای شرکت کنندگان آسان و در خور فهم نباشد یا زمینه لازم برای کسب اطلاعات وجود نداشته باشد، برای آنان فعالیت معنا و مفهومی نخواهد داشت و حتی قادر به چنین بحثی نخواهند بود.
۳. درباره آن بتوان نظرهای مختلف و متفاوتی اظهار داشت. در میان دروس مختلف بعضی از مباحث علمی آنچنان شکل گرفته اند که در درجه بالایی از توافق قرار دارند. آنها مفاهیم، اصول و روش هایی هستند که هیچکس نمی تواند در مورد آنها شک کند مانند ریاضیات، علوم طبیعی و مهندسی. درباره این علوم معمولا از بابت اینکه چه چیزهایی مهم و کدام مفاهیم و اصول با ارزش هستند و چگونه سازماندهی شده اند، همه توافق دارند. بر عکس، در علوم مانند علوم اجتماعی، تاریخ، اقتصاد، فلسفه، علوم سیاسی، روانشناسی و جامعه شناسی چنین توافقی وجود ندارد. در زمینه این دسته از علوم از اینکه چه اصول و مفاهیمی خوب، مهم، واقعی، معتبر یا درست و زیباست هرگز به توافق سطح بالا نخواهیم رسید. بنابراین دروسی مثل دروس گروه اول که هدف آگاهی و شناخت آنجاست بهتر است توسط معلم تدریس شود. این گونه دروس برای بحث گروهی مناسب نیستند در حالی که دروس گروه دوم چون در مورد آنها توافق در حد بالا وجود ندارد و می توان نظرهای مختلف درباره آنها اظهار داشت برای روش بحث گروهی مناسب هستند.

روش بحث گروهی به معلمی تیز هوش نیاز دارد که برای پیگیری انحرافات بحث، بدون از دست دادن خط کلی مباحثه، به نکات اصلی بحث توجه کافی داشته باشد. معلمی که در تدریس از روش بحث گروهی استفاده می کند، باید قدرت تصمیم گیری داشته باشد. او نیاز دارد بخشی از قدرت خود را برای کنترل عمومی کلاس به کار بگیرد زیرا در روش بحث گروهی، هر شرکت کننده این امکان را دارد که بحث را به سمت نگرش های خود بکشاند. معلم باید بتواند تصمیم بگیرد و اجازه ندهد بحث از مسیر خود خارج شود معلمی که فاقد چنین صفاتی باشد برای اجرای روش بحث گروهی به هیچ وجه مناسب نخواهد بود (شعبانی، ۱۳۸۴).

شاید بتوان مهم ترین فایده راهبرد بحث گروهی را علاوه بر انتقال مفاهیم شناختی، تاثیر آن بر انگیزش و نگرش شاگردان دانست. یادگیری برخی مهارت های اجتماعی نظیر توانایی صحبت و اظهار نظر کردن در جمع، دفاع از نظرات خود و رد یا پذیرش نظرات مخالف، کسب روحیه همکاری، بالا رفتن خود پنداره و کسب بینش مثبت نسبت به خود، مشارکت در آگاهی ها و تجارب دیگران، آشنایی با جوانب گوناگون موضوع بحث، درک احتمال وجود راه حل های متعدد برای یک مشکل از جمله منافع و کاربردهای این راهبرد به شمار می روند (گیج و برلایر، ۱۹۹۵).

محاسن و معایب بحث گروهی

- سهیم شدن در عقاید و تجربیات و دانش یکدیگر
- تقویت حس همکاری و احساس دوستی و ارزیابی افراد از خود
- تقویت اعتماد به نفس و پرورش روحیه انتقادی
- تقویت قدرت مدیریت و رهبری فراگیران
- تقویت قوه استدلال و اندیشه و نظم بخشی به افکار
- کاهش هراس افراد کم رو و خجالتی
- ایجاد امکان برای مدرس که با دید عمیق تری به فراگیران بنگرد و بتواند آموزش را بر اساس احتیاجات فراگیران برنامه ریزی نماید.
- امکان بررسی جمعی موضوع خاص از تمام ابعاد و ارایه راه کارهای جمعی برای آن و آشنایی با روش کسب اطلاعات و حل مسئله و ملاحظه مستقیم میزان یادگیری فراگیران (حجازی، ۱۳۸۵).

محدودیت های روش بحث گروهی

- برای کلاس های پرجمعیت اجرای آن دشوار است
- برای فراگیران خرد سال و یا با معلومات کم نسبت به موضوع چندان مناسب نیست.

- برای تمامی موضوعات آموزشی نمی توان از این روش استفاده کرد.
- وقت زیادی از زمان آموزشی را اشغال می کند.
- فراگیرانی که کمتر در بحث شرکت می کنند یادگیری کمتری دارند (حجازی، ۱۳۸۵).

موقعیت هایی که می توان از روش بحث گروهی استفاده کرد:

علاوه بر انتقال مفاهیم و تبادل اندیشه برای نیل به اهداف ذیل می توان از روش بحث گروهی استفاده کرد:

(۱) ایجاد علاقه و آگاهی مشترک در زمینه ای خاص.

(۲) ایجاد و پرورش تفکر انتقادی.

(۳) ایجاد توانایی اظهار نظر در جمع.

(۴) تقویت توانایی انتقاد پذیری.

(۵) ایجاد و تقویت توانایی مدیریت و رهبری در گروه.

(۶) تقویت قدرت بیان.

(۷) تقویت قدرت تحلیل و تصمیم گیری.

(۸) آشنایی با روش کسب اطلاعات و حل مسائل.

(۹) ایجاد رابطه مطلوب اجتماعی (شعبانی، ۱۳۸۴).

وظایف معلم در روش بحث گروهی عبارت است از:

(۱) فراهم کردن امکانات: معلم که وظیفه رهبری گروه را بر عهده دارد باید پیش از شروع جلسه، تدارکات لازم از قبیل محل تشکیل بحث گروهی مواد و تجهیزات لازم و مانند آن را تهیه و آرایش هندسی نشستن افراد را تعیین کند؛ پیرامون موضوع بحث مطالعه و نکات اصلی مطالعات خود را یاد داشت کند و سوالاتی را که برای شروع و ادامه بحث لازم است تهیه و تنظیم کند. همچنین وظایف و مسئولیت های اعضای گروه را معین کرده و منابع مورد نیاز در زمینه بحث را شناسایی کند. و نهایتاً از همه اعضای شرکت کننده در بحث بخواهد پیرامون موضوع مورد بحث مطالعه کنند و با آمادگی قبلی در جلسه بحث گروهی حاضر شوند.

(۲) شرکت در بحث: معلم موظف است در شروع بحث، تحت عنوان مقدمه، هدف و ضوابط بحث گروهی را شرح دهد و وظایف اعضا را مجدداً گوشزد کند. معلم باید در صحبت کردن حداقل مشارکت را داشته باشد. او باید نقش خود را تا حد یک شنونده

و شاید ناظر که تنها با صدا کردن نام افراد یا اشاره کردن یا تکان دادن سر ، کار افراد را تحت نظارت دارد کاهش دهد. کار معلم باید بیشتر پیگیری تجزیه و تحلیل و ارزیابی بحث باشد نه مشارکت در بحث.

۳) کنترل و هدایت بحث: در جریان بحث گروهی، معلم باید نقش شاگردان را به دقت به آنان بیاموزد؛ و مراقب باشد که بحث از موضوع خارج نشود و چنانچه انحراف و بی نظمی در بحث مشاهده کرد باید بلافاصله مداخله نماید و سعی کند با استفاده از کمترین کلمات بحث را به مسیر اصلی خود بر گرداند. او باید با شرکت دادن شاگردان در تصمیم گیری های طول بحث با دقت به تمام دیدگاه های آنان گوش دهد و از شاگردانی که نظرهای خود را بیان نمی کنند دعوت به اظهار نظر نماید. او باید نتایج حاصل از بحث را خلاصه و دسته بندی کند و در صورت وجود اختلاف نظر در بحث آن را ادامه دهد.

۴) تعیین نحوه آرایش شبکه های ارتباطی: ترتیب قرار گرفتن و نشستن فراگیران، رهبر گروه، شخص مهمان و ناظر یا ارزیاب در نوع ارتباط موثر است. آرایش شبکه های ارتباطی معمولاً به دو صورت متمرکز و غیر متمرکز صورت می گیرد. در شبکه های ارتباطی متمرکز یک فرد محور و مرکز ارتباط است اما در شبکه ارتباطی غیر متمرکز همه افراد فرصت و امکان مساوی ارتباطی دارند. نحوه آرایش شبکه های ارتباطی غیر متمرکز به صورت های زیر است: شبکه ارتباطی دایره ای و شبکه ارتباطی چند کانالی که قوی ترین و موثرترین نوع ارتباط در بحث گروهی است. در مسائلی که توافق عمومی وجود ندارد استفاده از شکل غیر متمرکز مناسب تر است زیرا سبب می شود گروه ها با انگیزه بیشتری در بحث شرکت کنند و احتمالاً نتیجه بهتری خواهند گرفت (شعبانی، ۱۳۸۶).

وظایف شاگردان در بحث گروهی

وظایف شاگردان در جریان بحث گروهی عبارت است از:

- ۱- درباره موضوع مورد بحث فکر و مطالعه کنند.
- ۲- عقاید و تجربیات خود را در جلسه مطرح کنند.
- ۳- با دقت به جریان بحث و گفت و گو گوش دهند.
- ۴- در صورت عدم توجه، از اعضا بخواهند که آن را دوباره توضیح دهند.
- ۵- در جریان بحث گروهی، با یکدیگر به طور خصوصی صحبت نکنند.
- ۶- انتظار نداشته باشند که نظر آنها حتما پذیرفته شود.
- ۷- اگر نظر و پیشنهادی دارند، به طور صریح بیان کنند.
- ۸- پس از پایان بحث، در مورد برنامه آینده تصمیم گیری کنند (حسینخانی، ۱۳۸۹).

نتیجه گیری

امروزه نظر بر این است که روش تدریس باید با نحوه یادگیری یادگیرنده همخوان باشد. تبعیت نکردن از این اصل به معنای غفلت کردن از امکاناتی است که معلم بر پایه آنها می تواند به غنی سازی فرایند یاددهی و یادگیری بپردازد. به هر ترتیب پژوهشگران کوشیده اند شیوه های گوناگون یادگیری دانش آموزان را شناسایی کنند و بر اساس آن راه کارهایی برای تدریس در کلاس درس ارائه دهند اما از آنجایی که روش تدریس در موفقیت فرآیندهای آموزشی بسیار اهمیت دارد و هیچ روش تدریسی نمی تواند همیشه و در همه شرایط نتیجه بخش باشد در نتیجه متناسب ساختن روش های تدریس با سبک شناختی یادگیرندگان ضروری می باشد. دانش آموزان تنها با نشستن سر کلاس و گوش دادن به معلم، حفظ تکالیف از قبل مشخص شده و بر زبان آوردن پاسخ ها بیشتر یاد نمی گیرند. آنها باید درباره آن چیزی که یاد می گیرند، صحبت کنند، در مورد آن بنویسند، آن را به تجربیات گذشته خود ربط دهند و در زندگی روزانه خود بکار گیرند. در روش یادگیری اکتشافی دانش آموز توانایی فهم اطلاعات از منظر خودش را دارد. در طی این فرایند دانش آموز بیشتر درگیر فرایند یادگیری است تا گوش دادن غیر فعالانه. در این روش به دانش آموزان اطلاعات و مواد لازم برای یادگیری درس داده می شود. همچنین تعامل دانش آموزان آنها را درگیر مرتبه بالاتری از تفکر نظیر ارزیابی و تحلیل می کند. سرانجام این روش بر ارزش ها و اخلاق دانش آموز برای ارتقای رشد کلی تمرکز می کند. و در روش بحث گروهی برای موفقیت یک بحث گروهی ضروری است دانش آموزان به سهم خود با دست پر در جلسه بحث حاضر شوند. اگر جلسه بحث و مناظره به منظور آموزش یک درس است، دانش آموزان می بایست بعضی مطالعات مقدماتی را پیش از آمدن به جلسه انجام داده باشند. در یک بحث موفق، یادگیری دانش آموزان فعالانه صورت می گیرد، اما اگر شرکت کنندگان در بحث آمادگی قبلی نداشته باشند، این روش دستاورد اندکی خواهد داشت. از سوی دیگر، لازم است شرکت کنندگان به طور جدی و با انگیزه لازم در بحث شرکت کرده و تمامی مساعی خویش را برای پربار کردن جلسات بحث گروهی به کار گیرند.

منابع

اژه ای، جواد (۱۳۸۲). مطالعه ای بر یادگیری و مکتب های یادگیری. مجموعه مقالات همایش علمی و پژوهشی دانشگاه تهران، شماره ۱، صص ۱۱-۱۸.

حسینی، افضل السادات (۱۳۹۰). یادگیری خلاق کلاس خلاق. تهران: انتشارات مدرسه.

حجازی، شیرین (۱۳۸۵). طراحی آموزشی در تدریس. تهران: نشر و تبلیغ بشری.

حسینخانی، هادی (۱۳۸۹). یادگیری به شیوه بحث گروهی و شیوه کاربرد آن در حوزه های علمیه و آموزش عالی.

حیدری، میلاد (۱۴۰۰). یادگیری چیست؟ انواع و فواید آن.

<https://honarfardi.com/public-skills/intelligence/what-is-learning-its-types-and-benefits>

دلقندی، کاظم؛ دلقندی، محمد؛ مسکنی، حسن و حسین پور، حسن (۱۳۹۴). تاثیر رویکرد اکتشافی بر پرورش خلاقیت دانش آموزان. کنفرانس ملی چار سوی علوم انسانی.

درویش زاده، آرش و قلعه ای، علیرضا (۱۳۹۷). تاثیر روش تدریس بحث گروهی بر افزایش خلاقیت دانش آموزان.

رشیدی، فهیمه (۱۳۹۹). روش تدریس اکتشافی و مراحل آن.

<https://baharelm.ir/روش-تدریس-اکتشافی-و-مراحل-آن/>

سیف، علی اکبر (۱۳۸۶). روانشناسی پرورشی. تهران: انتشارات آگاه.

شعبانی، حسن (۱۳۸۴). مهارت های آموزشی و پرورشی. تهران: انتشارات سمت.

شعبانی، حسن (۱۳۸۷). مهارت های آموزشی و پرورشی (روشها و فنون تدریس). تهران: انتشارات سمت.

شفیعی، صابر و دوستی، انور (۱۳۹۹). تاثیر روش تدریس بحث گروهی بر یادگیری دانش آموزان. مجله پژوهش و مطالعات علوم انسانی، سال دوم، شماره ۱۲.

صفوی، امان الله (۱۳۹۲). کلیات روش ها و فنون تدریس. تهران: انتشارات معاصر.

عفری، جمیله (۱۳۹۷). مقایسه اثربخشی روش تدریس مشارکتی و روش تدریس حل مسئله بر میزان پیشرفت تحصیلی در درس ریاضی دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی. شماره ۱.

فرجام نیا، جاوید (۱۴۰۰). یادگیری اکتشافی، تاریخچه، مزایا و معایب.

<https://www.chetor.com/237952-یادگیری-اکتشافی/>

کدیور، پروین (۱۳۸۷). روانشناسی تربیتی. تهران: انتشارات سمت.

کیوانفر، محمدرضا (۱۳۸۱). نقش روش های فعال و یادگیری مشارکتی در رشد توانایی های بالقوه دانش آموزان. شماره ۱۲، صص ۲۶-۲۹.

گیج، نیت ال برلاینر، دیوید سی (۱۳۷۴). روانشناسی تربیت. (ترجمه: دکتر غلامرضا خویی نژاد و همکاران). نشر پاز.

مردان پرور، حسین؛ صبحی، فخری؛ یوسفی، حجت الله و رضایی دهقانی، عبدالله (۱۳۹۴). مقایسه تاثیر تدریس به سه شیوه اکتشافی هدایت شده گروهی، پرسش و پاسخ و سخنرانی بر سطح یادگیری و ماندگاری اطلاعات دانشجویان. دو ماهنامه علمی- پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، دوره ۹، شماره ۱.